

Συμβολές στην ιστορία της κτιριοδομίας της καποδιστριακής εποχής. Η αρχή και η ερείπωση: Άγνωστα ντοκουμέντα για το «Καλλέργειο» του Άργους

Στο τεύχος 36 (Σεπτέμβριος 1990) της «Αρχαιολογίας» δημοσιεύθηκε μελέτη μας για το «Καλλέργειο» του Άργους, κτίριο που κτίσθηκε το 1830 στο κέντρο της πόλης από τον Δημ. Καλλέργη και το οποίο για ένα διάστημα χρησιμοποιήθηκε ως «Παλάτιον της Κυβερνήσεως» του Καποδιστρια. Στη μελέτη αυτή γινόταν εκτενής αναφορά για την αρχική μορφή του κτιρίου και διατυπωνόταν ισχυρή πιθανολόγηση, με τα στοιχεία που έχουν βρεθεί και παρατέθηκαν εκεί, για την ύπαρξη **προστυλίου** στην ανατολική πλευρά του κτιρίου.

Είχε δοθεί το άρθρο για τύπωμα όταν έλαβα από τη γνωστή στους αναγνώστες της «Α» Δανέζα ιστορικό της τέχνης και ερευνήτρια κ. Ida Haugsted, φωτοτυπίες σχεδίων του Χριστιανού Χάνσεν, που αναπαριστούν κτίρια του Άργους. Η κ. Haugsted πρόσθετε τις εξής λεπτομέρειες: τα σχέδια αυτά, μαζί με πολλά άλλα του Χάνσεν, για τα οποία έχει πάρει πλέον το δρόμο της έκδοσης σχετική μελέτη της στα αγγλικά, βρίσκονται στη βιβλιοθήκη της Βασ. Ακαδημίας της Κοπεγχάγης (κώδ. S 49). Σύμφωνα με τις σχετικές σημειώσεις του

Χάνσεν, τον Αύγουστο του 1833 ταξίδεψε, με τον Γερμανό γλύπτη F. Pettrich, από Ρώμη, μέσω Κέρκυρας, στην Πάτρα, την Κόρινθο, το Άργος και το Ναύπλιο, και από εκεί πέρασε με πλοίο στην Αίγινα και στην Αθήνα. Σε επιστολή του Χάνσεν, που βρίσκεται στο ίδιο αρχείο και στάλθηκε από την Αθήνα με ημερομηνία 5 Σεπτεμβρίου, αναφέρεται ότι ο Pettrich παρέμεινε στο Ναύπλιο για να φτιάξει τον μπουστό του Όθωνα.

Τα σχέδια του Άργους φέρουν την επισήμειση «Άργος 4 Αυγούστου 33» και αναπαριστούν το ένα την εκκλησία του Αγ. Ιωάννη με τα παρακείμενα οικήματα (αριστερά φαίνεται ο προς Δ. τοίχος του σπιτιού του Μακρυγιάννη), άλλα δύο αναριστούν κιονόκρανα - επιστύλια

Χάνσεν, τον Αύγουστο του 1833 ταξίδεψε, με τον Γερμανό γλύπτη F. Pettrich, από Ρώμη, μέσω Κέρκυρας, στην Πάτρα, την Κόρινθο, το Άργος και το Ναύπλιο, και από εκεί πέρασε με πλοίο στην Αίγινα και στην Αθήνα. Σε επιστολή του Χάνσεν, που βρίσκεται στο ίδιο αρχείο και στάλθηκε από την Αθήνα με ημερομηνία 5 Σεπτεμβρίου, αναφέρεται ότι ο Pettrich παρέμεινε στο Ναύπλιο για να φτιάξει τον μπουστό του Όθωνα.

του ίδιου ναού (ταυτίζονται απόλυτα με το υπάρχοντα και σήμερα), ένα τέταρτο παρουσιάζει δύο σκεύη, και το πέμπτο θεωρώ ότι αποτελεί σχέδιο της οικίας Καλλέρχη, από ΒΔ. Όπως φαίνεται στη φωτογραφία (από διαφάνεια που μου έστειλε η κ. Haugsted προ ημερών), εκτός από το προστύλιο και τη σοφίτα, το κτίριο ταυτίζεται με το «Καλλέργειο» και παρουσιάζει την αρχική κατάστασή του (εικ. 1) τρία χρόνια μετά την κατασκευή του. Τόσο το απόσπασμα του σχεδίου πόλεως του 1847 όσο και οι παλιές φωτογραφίες του κτιρίου και το σχέδιο Φομίν (ο οποίος, όμως, δεν είχε υπόψη του το προηγούμενο απόσπασμα και έτσι, με τα σαφή υπολείμματα των δοκών στριβέως μεταξύ πρώτου και δεύτερου ορόφου, έκαμε αναπαράσταση ενός μπαλκονιού που κάλυπτε όλο το μήκος της ανατολικής πλευράς) υποδεικνύουν σαφώς την ύπαρξη του προστυλίου. Είναι πιθανό να διόγκωσε λίγο ο Χάνσεν τις διαστάσεις της σοφίτας (όπως και εκείνες της καμινάδας). Τέλος, το κτίριο δεν βρισκόταν μακριά

από το ναό του Αγ. Ιωάννη, ενώ, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ξένων περιηγητών που παραθέσαμε στη μελέτη μας, ήταν το Καλλέργειο αυτό που προσέλκυε την προσοχή των επισκεπτών, οι οποίοι και το θεωρούσαν, μέσα στον κήπο του, ως το πιο σημαντικό σπίτι της πόλης.

Δύο φωτογραφικές μαρτυρίες του 1934 (εικ. 203), τις οποίες και δημοσιεύουμε, δείχνουν την κατάσταση του κτιρίου 101 χρόνια αργότερα και διασταυρώνονται με όσα αναφέραμε στη μελέτη μας. Τις φωτογραφίες αυτές τις ανακάλυψα στο αρχείο του Αρχείου ιστοριοδίφη Τάσου Τσακόπουλου, του οποίου γραπτές πληροφορίες είχαν ενταχθεί στη μελέτη. Αρχισια, να το ταξινομήσω προ ημερών και βρήκα εκεί αυτά τα πολύτιμα ντοκουμέντα, με ιδιόχειρες σημειώσεις του επάνω στη μία φωτογραφία (αναδημοσιεύονται) και πίσω από την άλλη. Η πρώτη παρουσιάζει το κτίριο σχεδόν από την ίδια γωνία όπως και του σχεδίου του Χάνσεν. Φαίνεται η καμινάδα (μικρότερη σε ύψος) αλλά και πι-

θανό υπόλειμμα της σοφίτας, που έχει κλίνει προς Α. Στη δεύτερη φωτογραφία φαίνεται σαφώς ότι η δυτική πλευρά του κτιρίου, παρά τις διαμαρτυρίες του Τύπου από το 1926 (βλ. μελέτη μας, σημ. 46), εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται ως διαφημιστική επιφάνεια. Τώρα, τί είδους διαφημιστική προβολή μπορούσε να γίνει για τους διαφημιζόμενους πάνω στο θλιβερό ερείπιο του ιστορικού κτιρίου, μένει να εξεταστεί από άλλη πλευρά.

Μετά από όλα αυτά, νομίζω ότι είναι δυνατό να σχηματιστεί μια σαφής εικόνα για το κτίριο, με την πάροδο του χρόνου, αλλά και να φανεί στην ποιά κατεύθυνση πρέπει να στραφεί μελλοντική επιχείρηση αποκατάστασης του στην αρχική μορφή, τουλάχιστον ως προς το προστύλιο.

Αθήνα 27.2.1991

Βασίλης Κ. Δωροβίνης

Δικηγόρος - Πολιτικός επιστήμονας - Ιστορικός